

Şiir ve Gelenek Üzerine Konuşmalar/yirmi dört

◆ Cumali Ünal'dı Hasannebioğlu

Konuşturan: **Tayyib Atmaca**

Yarım yüzyıldan fazla şiirle irtibatımızı koparmadınız. Lise yıllarında başladığınız şiir yolculuğunda kimlerden etkilendiniz kimler yüreğinizin penceresine ayna tuttu?

a.

Şiirle irtibat başlar –ki; bu belki de başa gelecek en kötü şeydir-, ama hiç bitmez; bu da bir insanın hayatında göreceği en büyük lütuftur, diyor ya bütün bilenler, doğrudur. Bu yüzden de kopması, kopulması, koparılması mümkün olmayan bir bağlanmadır.

Sonuç olarak kendini ifâde etme biçimidir, şiir. Diğerleri gibi... Resim gibi, müzik gibi, sinema gibi... Belki de müzikten sonra, ama insanın yalın ürettiği müzikten sonra, en aracısız sanat, en yalın, en içten sestir şiir.

Bir belgeselden aklımda kalan yürek acıtıcı bir sahne var. Erkek aslan, yeni bir dişi bulursa ve onun küçük yavruları varsa, o yavruları tek tek boğarak öldürüyor. Bunun böyle olacağını, o erkeği kabul eden dişi de çok iyi biliyor. Yavrularını gözden çıkarıyor yani, yeni bir eş bulduğunda.

Bir dişi aslan bebeklerini boğulmuş görünce, onları bütün kalbiyle öptü, kokladı, acıdı, ağladı ve sabaha kadar geceyi ağdıyla doldurdu. Sabahleyin, bebeklerini boğan, ama kendisinin erkeği olarak seçtiği aslanın ardı sıra yürüdü gitti.

Ben anladım ki, müzik, kendini ifâde etmede, şirden bir adım öndedir, aracısızdır, kendi kendinedir en azından.

Bir şeyden hâlâ kuşkuluyum. *Belki o dişi aslan, aslanca bir ağıt yakıyordu ve kendi dilinin şiirini söylüyordu.* Belki o kendini ifâde ederken anlaması gerekenler; gökler ve yeryüzü, toprak, ağaçlar, gece ve diğer aslanlar, hatta bebeklerinin cansız bedeni onu anlıyordu. Anlaması gerekenler anlıyordu.

Biz anlayamıyorduk, anlamamız da gerekmiyordu.

Eğer öyleyse, doğal olarak yine de üstünlük şiirde...

Kendi macerama gelince...

Orta mektepte, hatta ilkokulda başladım şiire. Çok küçük bir çocukken bile, şiiri ve şiirin dayanan-

dığı efsaneyi özümseyip idrak ettiğimi fark ediyorum. Bunu, annemden yönlendirilerek yaptığımı da şimdi daha iyi anlıyorum.

Annem, bir of çektiğinde bütün dağları yerle bir eden bir kadındı. Üstelik bunu başkaları için yapardı; zayıflar, mazlûmlar ve mağdurlar için ağlar, ağlar, ağlardı... Mutlu ve varlıklı bir adamdı benim babam. Annemi de el üstünde tutardı. Annem, belli bir yerin kızıydı. *Boranlı Hacı Mustafa* Baba'nın kızıydı. Babası Nakşî-Kadirî şeyhiydi. Malatyâda ve çevresinde sevilip sayılan bir insandı. Bu aileden çıkmış, *Barguzu'lu Hacı Cumali Ağa'nın* oğluna gelin gelmişti. Sorunsuz bir hayatı vardı ve çektiği of, dağları yıkardı.

Başkalarının derdiyle dertlenen, teselli eden, çözüm arayan, çözen bir kadındı benim anam. Ağdı o yüzdendi, sevinci ondan kaynaklıydı.

Benim anam, benimle ilgili ziyadesiyle yapı taşı oluşturma gayreti içindeydi. Bunu, belki kendisi de fark etmeden yapardı, bana da fark ettirmezdi. Doğal, süreç içerisinde kendiliğinden olan, öğretme ve öğretilmenin çok ötesinde, tohumun kendiliğinden toprakta çatlaması, kendi yolunu bularak filizin yeryüzüne çıkmasının doğallığı içinde, bana özen gösterirdi.

Belki, benim doğumuma kadar, erkek evlat sahibi olması konusundaki toplumsal baskı, onda bu hassasiyeti oluşturmuştu. Uzun süre erkek çocuğu olmayınca, önce yöresel algı ve feodalitenin oluşturduğu o büyük baskıdan sonraki rahatlama, elbette ki yetiştirme ile ilgili özeni, kendiliğinden oluşturacaktı. Bu bakımdan ustam, annemdi ve belki benim içime büyük bir şiir mayası ekti ve belki ölünceye kadar kendi hayatıyla, özenle ektiği şeyi besledi, olgunlaştırdı. Onun oluşturduğu toprağın tavı, şiiri besleyip büyütecek kıvamdaydı ve ben de sadece, o doğal ortama uyum sağladım belki.

Bir ara not...

Dört kardeşlik. Her zaman annemi, sadece kendime, kendi oğulluğumun küçücük yüreğine ait bir hazine farz ettim.

Hem sorunlarının çözümünde, hem de ölümünde ve ölümünden sonra, her şeyi yapmak için kendime ayırdığım öncelikle, her zaman ve her şeyde kendimi sorumlu tuttum.

Sadece beni çocuğu gibi algılamasından değil, böyle bir şey mümkün değildi zaten, doğumunun onda ve bende oluşturduğu özel sorumluluk duygusunun da dışında; ama kişiliğimizi, ruhsal durumumuzu, insani çizgimizi aynı doğrultuda görmekten kaynaklanan bir ayniyet.

Belki sadece bu. Ve sadece benim bakışımla, benim yorumum.

Benim doğduğum evde özellikle şiir, sürekli baş vurulan, yardımı alınan ve okunan bir şeydi. Babam, annem, kitaplığı olan ve bundan çok istifade eden, çocuklarını da kendisi gibi yetiştirmiş, malumâtlı bir kadındı. Elbette şiir kitapları da vardı, mesnevi tarzı hikâyeler de. Artık bir genç kız olan ablamı da, bildikleriyle bilgilendirmişti. (Bu oluşturmanın, ablamdaki köklerini, ölümünden önceki sağlıklı sayılabilecek döneminin, uzun, upuzun gece sohbetlerimizde daha çok fark ettim.

Bir konuşmamızda, büyük mezarlar yapmanın; insanın, hem yeryüzüne, hem de Rabb'ine karşı incitici bir anlam taşıyacağını, bu yüzden, ölürsem, çok mütevazı bir mezarımın olmasını vasiyet edeceğimi söyledim. Onun da aklına yatmış olmalı ki; çocuklarına öyle vasiyet ettiği için, mezarı, en sade mezarlardandır Barguzu mezarlığında).

Tüm bunların üzerine, annemin Nakşî-Kadirî köklerini de eklerseniz, ortaya müthiş bir şiirsel ortamın çıkacağını göreceksiniz. Bu ortam benim öğretmenim ve ustam oldu.

Çocukluğun, insanın oluşmasında nasıl bulutlardan müşekkel bir gökyüzü olduğu, göğün sütlü menekşe mavisinden, sütbeyaz atılı pamuk yığınlarından geçerek yeryüzünü tarassut ve tasarruf eden gözlerimizin gördüklerini anlamak, nasıl unutulmaz bir hafızanın nakşedilmesi anlamına geldiğinin bilincine varmak; anlaşıldığı andan itibaren çocukluğu kutsallaştırıyor.

Adını taşıdığım dedem *Hasannebizâde Hacı Cumali Ağa*, doğumumdan 6 yıl önce ölen, adını ilk doğacak erkek torununa miras bırakmış, çok etkili olduğum, çeşitli yaşlarda bu etkinin farkına vardığım, fark ettikçe, bundan da çok hoşnut olduğum, benzerliğimizden tad aldığım, hayran olunacak kadar sağlıklı bir biçimde gerçeğin tam ortasında yaşayan bir kişilik. Bunun içinde, çok genç yaşta çok büyük olayları yaşaması durumu da var. Bütün malını mülkünü 16 yaşında İzollu'da bırakıp, büyük ailesiyle, kardeşleri ve amcazadeleriyle Barguzu'ya göç etmek, orada yeniden mal mülk sahibi olmak az şey mi? Yemen'de yedi yıl savaşmak, o kargaşa-

dan Rabb'immin lütfu ile sağ dönmek, şükredilesi bir kaderdir. İki kardeşini ve iki yeğenini birinci dünya savaşının o kargaşasında şehid verip, tek başına evine dönmek kolay değil. Bu hamededilecek sabır, beraberinde birçok yeni sorumlulukla birlikte gelir ve dedemdeki çok güçlü gerçeklik algısını oluşturur.

Belki, annem ve tarafındaki, tarikat ortamından oluşan bu hassasiyet, babam ve tarafındaki bu gerçekçilik tarafından dominant biçimde bastırılarak; bütün ailemizde belirgin bir biçimde görülmekte ve etkin bir biçimde ruhsal açıdan yaşamı dengelemektedir.

Babam, görünüşte, net bir biçimde yüzde yüz gerçek ve gerçekçi iken, hiç kimseye paylaşmadığı derin ve gizemli bir duygusallığa sahipti. Yaşayan erkek kardeşi yoktu. Kız kardeşleri çok gençken vefat etmişlerdi. Babası, ben doğmadan ölmüş ve babamda onarılmaz bir boşluk bırakmıştı.

Hayatının en trajik olayı, lise öğrencisi olan ve sınıf arkadaşları tarafından bir matematik dehası olduğu söylenegelen, ağabeyi *Hasan Fehmi Efendi'nin*, nişanlı iken vefat etmesidir. Bu, babamın derûnunda hiç kabuk bağlamayan bir yaraydı ki, hep kanardı. Hiç söz etmediği, ayrıntıları zaman zaman annemden öğrendiğimiz bu genç ölüm, anlatıldığında veya susulup anıldığında, içimizdeki bir közü her daim harlandırmıştır. Amcanın kısacık ömrü, bana, çocukluktan itibaren nakledilen o küçük hikâyeye de, beni çok etkilemiştir. (Ve kelebekleri, ölümlerin ruhu ile açıklayan ruhanî format. Gece, çok büyük bir kelebek konmuşsa duvara, anneme göre, bu dedemin ruhuydu. Daha küçüğü babaannemin ruhu, bir küçüğü amcam, en küçüğü de Enver'in ruhuydu. Büyük kelebeklere neredeyse saygı gösterir, onların önünde hata yapmamaya çalışırdık. Onlar bizi sürekli tarassut eder, gözetlerdi. Küçük kelebeklereyse, sevgiyle, okşar gibi bakardık. Evimizin duvarları avluya açılan bir eyvan üzerindeydi. Ve yaz geceleri, kelebeklerimizle birlikte ölmüşü yaşayanı, çocuğu ve yetişkiniyle, büyük bir aile olarak bir arada, o güzelim mutluluğumuz ve avluda gümbür gümbür akan suyun müzikalitesine, ay ışığını katarak yaşardık.)

Bir de *Enver*...

Babamın, yanımızda ağlayamadığı için, ağlar gibi bir gülüşle anlattığı, iki buçuk yaşında ölen, o yaşında ata binebilen, çok kuvvetli, dilsiz hizmetkârın taklidini yapmakta usta, iki karış kuluncu olan efesane oğlu. Torunlarında umutla hep Enver'in özel-

liklerini aradı; zekâsını, kuvvetini, sempatikliğini...

Buldu mu? Sanmıyorum. Efsaneler tekrar etmez ve yerleri doldurulmaz. Çünkü efsaneler, gerçeğin yuvarlana yuvarlana kartopu gibi büyüdüğü, artık gerçekliğini kaybettiği bir durumdur.

O yüzden, sadece anlatıldığı zamanlarda var oldu Enver.

Benim şiirim, benim ustam, benim söylediklerimin kökenleri, ailemin genetiğine işlemiş, DNA'larına çizilmiş olan bu haritadan ibaret değil tabii.

Bunlar hatırladıklarım.

Ailemden tevarüs ettiklerimin tamamını da anlatmadım. *Abdullah Fahrî Baba'dan* (1864-1908) söz etmeden, bu sayfayı kapatmak mümkün değil elbette. Şiirleri, Nakşî-Kadirî zikirlerinde okunan, 44 yaşında vefat etmiş, dedemin hem kayınpederi, hem de şeyhi... Ölümünden sonra, şair Çırmıklı Sabrî Efendi tarafından söylenen ve kendisi de şeyh/ve şair olan bu büyük dedemin mezar taşına nakşedilen şiir şöyledir:

Ya Allah Bismillah

Ya Muhammed

Sana rahmet ede Allah, Fahrî

Şefî ola Resulullah, Fahrî

Tevâzuyla bu dehr-i fenâda

Ederdi daim zikrullah, Fahrî

Riyazette, hamiyette, fazilette birsin

Ederdi adâullah eyvallah, Fahrî

Ahirette eyvan-ı Osman'a hemşîn

Müjdeler Ömer-ül Faruk sana, Fahrî

Sekiz cennetten avn û bereket

Mustafa ola hemrâh, Fahrî

Bu, genç ölen şeyhin, zarif şiirleri var. Kitabını, bir yakınımız derledi ve yayınladı.

"Gözümün yaşı

Eritir taşı"

gibi yakıcı mısralar var şiirinde.

b.

Gelelim İzollu'ya...

Malatya'ya...

Barguzu'ya...

c.

Dedem on altı, babaannem beş yaşında imiş İzollu, *Bent Köyü, Daricevan Mezrası'nı* ve Piro'tta altmış bin dönüm civarında olduğu söylenen büyük arazileri bırakıp Barguzu'ya yerleştiğinde. Sebep; tahmin ettiğiniz gibi kan davası... Azîz, Hakîm ve Şanlı Kur'an'ı okuduğumuzda, Yüce Rabb'imizin, adam öldürmeye nasıl hışımlandığını anladığımızda, hele de *Habil'in, Kabil'e* dönüp, "*Beni öldürmek için elini kaldırsan bile, ben, seni öldürmek için elimi kaldırmayacağım*" biçimindeki sözünün künhünü anladıktan sonra, bir insanı öldürmek veya kan davasının içinde olmak, akıl almaz bir sapkınlık.

Ölünceye kadar İzollu'yu sayıklamış babaannem. Dedem gider gelirmiş Barguzu'dan İzollu'ya... Görüştüğü dostları, orada kalan akrabaları da varmış. Babaannem ve Dedem, amcazade olduklarından, aynı ailenin ve aynı toprağın bağlıları olarak yaşamışlar.

Yıllar sonra, önce, minicik bir zaman parçasında Elazığ'dan Malatya'ya bir düğün alayında, amcalarımızdan birinin (*Şükredin Akın Amca*) bütün alayı durdurup, özellikle biz gençlere; "İşte bizim asıl memleketimiz İzollu burası!" dediğinde on beş yaşlarındaydım. Sonra Topraksu'da başmühendis olduğum günler...

Sanki sıla hasretiyle giderdim dağlarla Fırat arasına özgürce yayılmış, benim, her zaman çok sevdiğim büyük ailemin yerleşik olduğu güzel ülkeme, İzollu'ya...

Şiirin yeterince bilinmesi, büyük çapta şairin girift olan ruhunun dolambaçlı yollarının yeterince bilinmesine, keşfedilmesine bağlı. Bu keşfin yol haritası ise ailesinde ve çocukluğunda gizli belki.

Ve Malatya...

Bir bütün halinde hatırlamıyorum.

Şehre ait üç görüntü, belleğimin dolu savağının açılan kapaklarından, ilk kez dökülen...

Küçük bir çocuk, belki hatırlama çağlarında bile değil, belki sonradan anlatılanları yaşadıklarından hatırında kalanlar zannediyor.

Bir yaz günü...

1955 olsun mu? Olsun. Yani kuvvetle muhtemel.

Tren istasyonu, şehrin kimliğinin dışında bir oluşum.

Kadınlar fazlasıyla (hayır, günaha giriyorlar, değil) modern. Belki, biraz Türk filmlerindeki İstanbul kadınları gibi. Bizim kadınlarımıza; analarımıza, bacılarımıza, komşularımıza benzemedikleri bir gerçek.

Bizim kadınlarımıza benzemediklerini, o çok çocuk halimle bile, hatırımda tutabiliyorum. Karşı komşumuzun oğluyla, istasyona gitmeye karar vermişiz ve gitmişiz.

Sıcak mı sıcak, bir yaz günü. Muhtemelen öğle üzeri. Nasıl gittik en az yedi, sekiz kilometrelik yolu, fazla hatırlamıyorum. Annemle, arkadaşımın ablası araya sora bizi istasyonda buldu. Nasıl gittik, nasıl buldular? Onu da bilmiyorum. Aklımda o kadınlar, o kızlar kaldı: Bize benzemiyorlardı.

İkinci fotoğraf, belki daha da eski.

Sinemada; yazlık sinema olduğunu şimdi anlıyorum. Gece ve annem, babam da yanımda. Dağ gibi bir trenin, hızla üstümüze geldiğini görüyorum. Kimse korkmuyor. Anlama(ma)ya çalışıyorum. Karmakarışık.

Üçüncü resim daha berbat.

Şehir kesinlikle çok kötü, çocuklar için. İnsanın kafasını karıştıracak kadar kalabalık. Kalabalığa karışmış yürürken, siz hiçbir şey görmüyorsunuz. Sadece insanların ayakları ve biraz da elleri... O kadar. Biraz da babanızın yanınızda oluşunun güven duygusu. Kafa karışıklığı başladığı anda, yanlışlar da uç veriyor. Önce babanızı gözden kaybediyorsunuz, sonra bulduğunuzu sanıyorsunuz, onun babanız olmadığını anladığınızda, birdenbire yok oluş duygusu, güvensizlik, biraz da panik...

Ve yitip gidiyorsunuz.

Bir sürü ayak-bacak arasında kayboluyorsunuz.

İnsanların kişiliğini ve kimliğini belirleyen her şey sizden uzakta. Özellikle yüzler ve gözler... Görmüyorsunuz. Kayboluyorsunuz. Nüfusu kaçtır ki o yıllarda Malatya'nın? İrice bir köy belki. Yitmekle eşdeğer çocukluk. Neden? Niçin çocuklar yitiyor öncelikle? Hiç ilgileri olmayan meselelerde bile; savaşlarda, kargaşada, kavgalarda... Ve şehrin beni yitirmiş olması, dağa vurmuş bir ceylânın, uçuruma çakılması gibi, yarım kalmış, netleşip bitmemiş bir şiirin başlangıcı oldu.

Ne denir? Şanssızlık... Belki de şanslı bir şanssızlık. Şiir de bu zaten.

Barguzu'nun yitişi olarak anladım ilk kez şehre, Malatya'ya gidişi. Sonraları farkına varıyor olsam bile, İzollu'nun yitişi veya yitirilişiydi aslında *Barguzu*'da olmak.

Yitiriler ve yitmeler üzerine kurulu bir toprak kayması benimki.

Barguzu, şiirimi balyalayıp istifleyen, ihtiyaç oldukça kullandıran, iyiyi kötüden, güzeli çirkinden, kadim olanı köpükten, tazeyi çürükten ayıran has-

sasiyet. Şiirim hem membaı, hem mansabı olan, ömrümün bereketi...

Uçsuz bucaksız çocukluğum: Barguzu...

Barguzu nedir?

Kente çok yakın bir köy, bir banliyö.

Aslında, Süryanice adı *Deyr-i Mesih* olan, söylene söylene Derme şekline dönüşmüş, bir saniyede bir buçuk metrelik su akıtan bir büyük dere, belki küçük bir ırmak. Çok zor hatırladığım dönemlerinde toprak kanalda aktığı için, topoğrafyaya göre yer yer çok hızlı, bazen da bir göl kadar durgundu. Suyun kaynağı *Kündübek*'te, Pınarbaşı denilen yerde. Bütün ulu sular gibi yerden kaynıyor. Mesela Munzur da öyle... Aynı yapıdaki kayalardan ak köpüklü sular olarak kaynıyor, aynı biçimde. *Kündübek*, *Çırmıktı*, *Kileyk*'ten sonra benim çocukluk ülkeme, Barguzu'ya geliyor. Bizim, suya dair tüm bilgilerimizi yenileyip ve bize unutulmaz bir çocukluk bahşedip, kendini *Tecde*'ye, *Banazi*'ya, *Malatya*'ya, *Aşağı Şeher*'e kadar bırakıyor.

Daha sonra Alman Genelkurmay Başkanı olacak *Mareşal Moltke*, yüzbaşıyken, 1837'de haritalar çizmek için görevli bulunduğu Malatya'da, Derme'yi anlatıyor. Çok da içten, severek anlatıyor.

Sanki bir kadını, çok güzel bir kızı anlatıyor.

Bazen, bakmaya kıyılmayacak güzellikte bir çocuğu, bazen da aslan gibi bir delikanlıyı anlatıyor.

İlmince ve usulünce ihtiyarlayan, kadın olsun erkek olsun, bir güzel insanı anlatıyor, Malatya'yı anlattıkça şevkleniyor, coşuyor, âkil bir adam oluyor; durmuş, oturmuş, anlatıyor Malatya'yı...

Fırat'ı, Derme'yi, Tohma'yı anlatıyor. Sürgü tarafını, karlı dağları anlatıyor. Malatyalıların zarafetinden söz ediyor. Kendisi, sağlık yürüyüşleri yaparken, atı olan atını, eşeği olan eşeğini çekip, "Kerem et, gözüm!" demelerindeki içtenliği ve kibarlığı naklediyor sayfalar dolusu.

Ya Malatya'nın doğal güzelliğini... Anlata, anlata bitiremiyor. Her şeyi Derme'ye bağlayarak...

Suyun yüksekten tutulup, çok uygun bir meyille, sulayabileceği her yeri sulamasındaki bilimsel değere dikkat çekiyor. Bir de tespit: Suyun üst yanı çöl, alt tarafı cennet. Bu cennetin bütün ayrıntılarını tatlı tatlı anlatıyor Moltke.

Mademki, lâfi Malatya'ya getirdik, açın Arif Nihat Asya rahmetlinin rubailerini. Benim sözünü ettiğim yerlerin sıkça geçtiği, güzelliklerin vurgulandığı bir doğayı, mısralara yüklüyor Malatya Lisesi'nin çok sevilen şair müdürü...

İki kişiden söz etmeden, Niyazi-i Mısri ve Evliya

Çelebi'den bahsetmeden bu konu bitmez. Biz dahi öyle yapalım.

Aspuzu, şimdiki Malatya'nın eski adıdır ve yazlık şehirdir. İşte Niyazî hemşerim, Aspuzu'yu anlatıyor. Hem de ne anlatmak... İlla ki okumalı. Hem de Evliya Çelebi ile birlikte. Birisinin gezi notları olarak anlattıkları, diğesinde ciğer yakan bir şiir oluyor.

Aspuzu

Bilerek en sona bıraktım *Kemal Tahir*'i...

Malatya mahpus damında yatmış, hem de daha sonraları, bu konuda uzun sohbetler edeceğim *Mazmanoğlu Hacı Abdullah* kabadayısı ile. Bu mahpusluktan iki roman çıktı: *Namuscular* ve *Karılar Koşuşu*. Bir bakıma Malatya'nın ve Malatyalı'nın kesitini çıkarmış...

Lise yıllarınızdan başlayıp günümüze doğru bir yolculuk planlarken kısa bir otobiyografinizi anlatacağınızı hesaba katmamıştım. Bu iyi de oldu. Bu vesile ile şiir damarlarınızın köklerine indiniz ama burada bitmedi. Ortaokul ya da lise yıllarınızda şiirle nasıl tanıştınız? Şiirle nasıl bir bağ kurdunuz ki siz şiiri, şiir sizi bırakmadı?

Ortaokul ve lise yıllarında şiirle ilgim, daha çok kişisel çabalarımın sonucu olarak gündemime girdi. Ancak bazı öğretmenlerimin üzerimdeki gayretini ve hakkını da teslim etmek isterim. Özellikle ortaokul yıllarımda Türkçe öğretmenim *Fatma Layık*, Edebiyat zevkimin oluşmasında öncü bir çaba göstermiştir. O dönemde kompozisyon diye bir ders vardı. O derste bir arkadaşımızın fiziki ve ruhi portresini yazmamızı isterdi. Bir bakıma sınav sorusu olarak belirledi ve benim yazdığım yazıyı çok beğendiği için bütün sınıflarda okudu. Şimdi başka bir şeyi de hatırladım. Bu okulların kişilik oluşumunda ve yönlendirmede önemli bir fonksiyonu olacağını da göstermektedir. İlkokul 2. sınıftayken 3. sınıf ile birlikte aynı sınıfta öğrenim görüyorduk. Tahrir diye bir ders vardı bugünkü kompozisyon dersi yerine geçen bir yapıdaydı. Şimdi hatırladım konuşurken hatırlamış oldum. O derste hem 2. hem de 3. sınıfın en iyi öğrencisi bendim; üstelik ben, beş yaşında ilkokula başlamıştım ve bu nedenle de sekiz, dokuz ve on yaşındaki arkadaşlarla birlikte okuyorduk ve onların da birçoğunun tahririne ben yazıyordum. Bana yazdırıyorlardı, çünkü öğretmen benim yazdığım tahriri çok beğeniyor, takdir ediyor, bunu da her fırsat açıkça söylüyordu.

İlkokul ve ortaokul bu biçimde aktı gitti.

Lise 1. Sınıfta *Adile Türkmen* adında bir edebiyat öğretmenimiz vardı ve yine benim yazdığım bir kompozisyonu çok beğendiği için okulun çıkardığı *Yeni Adım* adındaki aylık sanat dergisinde yayınlandı. Eğer hocamın bu gayreti olmasaydı, benim okul dergisine yazı vermek gibi bir niyetim olmazdı. Ama Hocam bunu sağladı ve dergide adıma görünce çok büyük bir mutluluk duydum, çünkü o güne kadar ismim öyle bir dergide, kapakta yayınlanmamıştı. Daha sonraki yıllarda, biz de, bir veya iki sayı çıkan dergiler çıkardık ya da başka bir arkadaşımız yine bizim sınıftan *Zülfikar Sezen*'in çıkardığı *Dal* diye bir dergi vardı, onda yazdık. Benimle birlikte birçok arkadaş da o dergide yazı yazdı, şiir yayınladı. Bu arada edebiyat ve kompozisyon dan hep yüksek notlar aldım. Mesela lise son da karnemde edebiyat 10 kompozisyon da 10 idi. Bunları çok önemli saymamakla beraber, kayda değer buluyorum. Ama asıl önemli olan İstanbul ve Ankarada yayınlanan sanat dergilerinde şiirlerimin yer bulması oldu. Bunlardan *Hareket dergisi*, *Defne dergisi* gibi bugün de önemli olduğunu düşündüğüm dergileri sayabilirim. Daha sonra, yine büyük bir şans olarak gördüğüm, *Erzurum Üniversitesi'nde Ziraat Fakültesi*'ni okumak gibi bir durum oluşmuştu. Erzurum Üniversitesi Ziraat Fakültesi çok güçlü öğretim elemanları tarafından yürütülen bir sisteme sahipti. Ama Edebiyat Fakültesi de, hem çok güçlü öğretim elemanları, hem de misafir öğretim üyeleri tarafından takviye edilen, harika bir öğrenim kurumuydu. Fakülte dışında da sözümüz, sohbetimiz vardı. Özellikle bir arkadaşımızın kurduğu, birçok arkadaşımızın sahiplendiği *Emrah Kitabevi*, bir toplanma merkeziydi. Üniversitenin edebiyat, sosyoloji, tıp, ziraat ve diğer dallardaki öğretim elemanlarının, mutlaka gün içerisinde uğrayıp, Türkiye ve dünya ile ilgili konuları konuştukları bir mekândı. Onunla beraber, Erzurum'da öğrenciler tarafından yayınlanan dergiler de vardı ve bu dergilerin bazısına katkı sağlıyordum. *Anadolu Fikir Kulübü* adında, daha çok sinema kulübü içeriğinde olan, *Hareket Dergisi* ile irtibatlı bir topluluğumuz vardı. İstanbul'dan arkadaşlarımız, bir bakıma klasik olmuş filmleri gönderirlerdi ve biz onları Ziraat Fakültesi amfisinde öğrencilere izletirdik. Hatta film den önce ve sonra, bir açık oturum düzenlenir, film üzerine konuşmalar yapılırdı. Böylesine kültürel ağırlıklı bir ortam, elbette ki, bizleri edebiyatla ve edebiyatın Türkiye ve dünyadaki konularıyla

meşgul olmaya itti. Öyle ki, edebiyatla ilgisi olmayan arkadaşlar bile, sanat dergilerini takip ederler, bizim yazdığımız yazıları, söyledığımız şiirleri bulur ve bizimle bunlar üzerinde konuşurlardı. Ayrıca çok kalabalık şiir toplantıları da yapılırdı. Erzurum bizim için hem ulusal, hem uluslararası çapta fikir ve sanat dünyası ile tanıştığımız, konuştuğumuz bir mekândı. Bu ortamda, üniversite döneminde, özellikle İstanbul'da yayınlanan dergilerle daha içli dışlı olduk. Tabii ki başka illerde yayınlanan dergiler ile de temasımız vardı. Mesela ben bunlardan Eskişehir'de yayınlanan Deneme Dergisi'ni çok değerli bulduğumu burada tekrar belirtmek isterim.

Bir noktayı daha belirtmekte fayda var: Talebe cemiyetlerindeki yoğun, özgün ve şevkle çalışmanın da üzerinde durmalıyız. Üniversitenin ikinci yılında, *TMTF* (Türkiye Milli Talebe Federasyonu) Ziraat Fakültesi Talebe Cemiyeti yönetim kurulu üyeliğine, çok çekişmeli bir seçim sonucunda seçildim. Cemiyetin Genel Sekreterliği'ni yaptım. Ayrıca, *MTTB* (Milli Türk Talebe Birliği) Ziraat Fakültesi Talebe Derneği yönetim kurulu üyeliğine de seçilmiştim.

Dönem, 1967/1972 arası yıllarda öğrencilik...

O meşhur 68 *Kuşağı* denilen yangının tam ortadayız.

Gözü kapalı bir terör ortamı, bir şiddet meydanı, patlamaya hazır bomba.

Gün geçmiyor ki, alışılmadık bir olayla karşılaşmayalım. Boykotlar, işgaller, çatışmalar, kapışmalar, toplantı basmalar veya düzenlediğimiz toplantıların basılması artık alışılmış olaylardandı. Adam öldürmeler, yaralamalar, kavgalar, amfinin önünde kendini yakmalar; hâsılı dönemin özelliği olan her şey, yaşamımızın bir parçasıydı.

Erzurum'da üniversite yerleşkesi, o zaman şehir dışındaydı. Şimdi artık şehirle birleşmiş. Hemen hemen bütün öğrenciler, yerleşke içindeki yurtlarda kalırdı. O nedenle, karşıt gruplar iç içe yaşamak zorundaydı. Özellikle yurttaki, et tırnak gibi bir aradaydık.

Mesela, kaldığımız odanın birkaç oda ilerisinde Deniz Gezmiş'le birlikte Gemerek'te yakalanan, bizim fakültede bir alt sınıftan bir arkadaş vardı. Bir ara kaldığım bir odada, sonraları, Nurhak Dağları'nda liderlerden biri olarak yakalanan Tuncer adında bir arkadaşla yan yana yataklarda yatıyorduk.

Karşıt gruplardan olmamıza rağmen, birbirimize karşı centilmence davranır, hiçbir kabalığa mey-

dan vermezdik. Sanırım sonraları Sinan Cemgil ile Adıyaman Gölbaşı'nda öldürülen Kadir Manga da bizim yurttaki kalırdı. Yaşadığı olayların tersine, çok naif bir görünümü vardı. Abisi Doç. Dr. İbrahim Manga da, Fitotekni (Bitki besleme tekniği) bölümü hocalarımızdandı.

Erzurum'da benim çok hoşuma giden bir şey vardı. Bu da, yerel kültürle fazlasıyla yakın olmamız ve özellikle Doğu ve Güneydoğu bölgesinden gelen arkadaşlarımız vasıtasıyla yerel kültür hâkimiyetimizin derinleşerek artmasıydı. Kaldı ki Karadeniz şehirlerinden de yoğun bir talebe sirkülasyonu vardı. Ayrıca İstanbul'dan Ankara'dan Ege'den ve Güney'den Mersin-Adana'dan gelen arkadaşlarımız da vardı. Onlarla, daha çok kültürel bir altyapı oluşturup, onun üzerine sanat meseleleriyle birlikte, Türkiye ve dünya sorunlarını ekleyip, tartışmaya başladık. Türkiye ve dünyadaki sanatsal sorunları da, gündemimize almış olurduk böylece.

Hem öğrenci olayları, hem de sanatsal faaliyetler bağlamında, şimdi ölmüş olan arkadaşlarımı, can dostlarımı tek tek anmak isterim: Sivrihisarlı *Şükürü Şamdan*'ı, Kastamonulu *Nevzat Şeker*'i, Maraşlı *Mustafa Sariçiçek*'i, Kayserili *Dr. Yalçın Özer*'i, Erzurumlu *Prof. Dr. Sıtkı Aras*'ı...

Ve Samsunlu *Şair Naci*'yi; *A. Naci Yüksel*'i...

Cümlesine rahmetiyle muamele eylesin Rabb'im...

Şimdi, bir ayraç açıyorum...

“Andolsun Aşka/Bütün Şiirler, şiirlerinizi topladığınız son kitabınız. Şiirleriniz, İngilizceye de tercüme edildi. Birçok ödül aldınız. Malcolm X için şiir yazdınız. Başarılı bir şiir hayatınız var. Biraz da bu pencereden baktığınızda neler söylemek istersiniz? (Bir yılı aşkın bir süre önce sorulan soruya verilen cevaptır. Binlerce yıllık bir karakteri çizdiği ve iktidarlar ile sanatçılar arasındaki derin yarılmayı temsil ettiği için hâlâ güncel, hâlâ canlı, hâlâ diri...)”

Şiirde başarılı olmak, ya da olmamak, hele de günümüzde, büyük çapta ilişkilerin, hatta reklama kadar uzanan bir profesyonelliğin sonucudur. Bu gün birçok etkenin oluşturduğu bu ortam, bir durum çıkarır ortaya. Yarın gün geçer, zaman eldikçe eler, çoğu toz olur dökülür, bir tutam söz kalır geriye. İşte bu bir tutam sözdür insanoğlunun yarasının merhemi ve o yerini bulduğu zaman, söz de amacına ulaşmış olur.

Bazı şairler, sözlerinin tarih karşısında bir değeri olmadığını bildikleri halde, tanınıp bilinmek, geniş kitleler tarafından okunmak isterler. Bunun için çarpınıp dururlar. Kısmen başarılılar da. Türkiye için konuşuyorum, şiirlerinin okul kitaplarına girmesini isterler; gazetelerin, vakıfların ödülllerinden tutun da cumhurbaşkanlığının verdiği ödüllere kadar, tanınma yollarına birer “bellilik/işaret” koyarlar, sonunda, bir süre için tanınırlar da.

Bu şiir denilen meret öylesine bir beladır ki, tanınmak için çarpınanların şiiri, o şöhret delisinin ömrü ile sınırlıdır. Ölüncü, balonu şişiren nefes de ortadan kalkacağı için sönüp giderler.

Bununla, şunu söylemek istiyorum: Bu bir yöntemdir, bir dünyayı algılama biçimidir, yaşama bakış tarzıdır. Sonuç da verir. Şiirleriniz, geniş kitlelerce bilinir, size itibar zannettiğiniz şeyi kazandırır, daha da önemlisi, para/lar da kazanırsınız bundan ötürü. Ama anlaktır, geçicidir, temelsizdir.

Şiirin kelimeye, sese dayalı formu, bir milletin yüreğinde bulunan, yüzyıllardan süzüle süzüle gelen anlamlı ahengi oluşturur. Bu has şiirdir.

Has şiirin hiçbir bileşeni yoktur yürekte başka, zamanın karşısında sağlamdır, dayanıklıdır. Aksine güç kazanarak çıkar yılların yıpratma tezinden. Zaman, aşındırmaktan ziyade parlatır has şiiri. Tozundan toprağından arındırır. Saf cevher olarak gönüllere nakşeder.

Neden söz ediyorum? Geriye dönüp baktığımızda, beş yüz yıllık, bin yıllık, binlerce yıllık bir zaman diliminde, şiir olarak neler görüyorsanız, işte ondan söz ediyorum. Kalanlar onlardır. Has şiirin genetiği değişmez. Binlerce yıllık buğday tohumları gibi, duldalarda büyüüp dururlar. İnsanlar, onlardan haberdirdir veya değildir, fark etmez. O, insanoğlunun kendi yitiğidir, kendi kaybidir. Şiirin değil.

Ararsa bulur.

Türkiye’ye gelince...

Çok uzun zamandan beri kopardı Türkiye kültürle olan bağı. Ortalarda dolaşanların, balon ve baloncuklar olduğunu biliyoruz. Koşuşturanlar, el ayak openler, etek yalayanlar olduğunu biliyoruz. Bir söz, bir görüntü, bir davranış yetiyor kendini ele vermeye. Bu da geçer yahu, diyenler var. Bence önemli de değil. Geçmese, bin yıl sürse de olur, tıpkı yirmi sekiz şubat gibi.

Kötü adamdan, iyi şiir sadır olmaz hâsılı.

Ağırlıkça kötü olan toplumun şiiri de, eh, kendisi gibidir...

Aklıma, özellikle ceddimiz Osmanlı’da ve Avrupa’nın oturmuş toplumlarında, şiirle alâkalı işlerin nasıl yürüdüğü geliyor.

Bir de, herhangi bir gün bizim ülkemizde yayınlanan gazeteleri okuyun, televizyonlara bakın, sonra biraz da Kur’an-ı Kerim’den birkaç âyet okuyup, anlamı üzerine düşünün, ne demek istediğimi anlarsınız.

Çok çeşitli dergilerde şiirleriniz yayımlandı. Bu anlamda şiirinizin beslendiği kaynak ya da şiir anlayışınızı etkileyen unsurlar nelerdir?

Şiir anlayışım, delikanlılık üzerine kuruludur.

Şair var ki bir kurumu da aşan heybeti vardır, öyle kurumlar da vardır ki, o şairin turnağı etmez.

Adam var ki, dünyaya tenezzül etmez. Adam var ki, akbabalar gibi çöplüklerde eşelenir.

Bütün bu söylediklerimle, haşa, kendimie bir sınır çizmiyorum, bir faikiyet belirlemiyorum. Sadece, işin kuralını ortaya koymaya çalışıyorum.

Pir Sultan Abdal’a bakarsan; “Giden âdil beyler, kalan avamdır”. Bizim sözümüzün kantarı, âdil beyleredir, delikanlı olanadır, delikanlılığıdır.

Ayracı kapatıyorum.